

גאלון
אודע
פודע
לעבן
וועג

הלילה הזה

סיפור המחתרת היהודית במרוקו

שחקנים:
גולן אזוראי
ריטה שוקרון
תקווה עזיז
אמיר צבי
לירית מאש בטיש
תומר בן דוד
קובי מרציאנו
רפאל עזרן

מאת: דפנה אנגל
בימוי: משה נאור
מוסיקה: רן בגנו
תפאורה: לילי בן נחשון
תלבושות: רות אלדד
כוריאוגרפיה: איריס לנה
תאורה: מישה צ'רנייבסקי,
אינה מלקין
ע' במאי: סיוון צאלון
תפעול: אלי בטיטו
מנהלת הצגה: פרח רובין

על ההצגה

ההצגה "הלילה הזה" מגוללת את סיפור עלייתם של יהודי מרוקו לישראל, דרך סיפורה של משפחת בן עטר.

רפאל בנם הבכור של עמרם ומרים בן עטר ואחותו אסתר, הם גיבורי הסיפור שמתרחש בסוף שנות החמישים בעיר קזבלנקה, בימים בהם נאסרה עליית יהודים לארץ.

רפאל ואסתר, עוסקים בפעילות ציונית מחתרתית מבלי שהוריהם יודעים דבר. הם פועלים למען יציאתה של הספינה אגוז לארץ ישראל. אך כאשר מתגלה הטרגדיה של אגוז, נחשפת פעילותם הציונית, ומסבכת את כל בני המשפחה.

רפאל נעצר ואביו מאבד את קשריו הטובים עם השלטונות המרוקאיים. הדרך היחידה שעומדת בפני המשפחה היא להימלט ממרוקו בחשאי בחג הפסח. ערב ליל הסדר שנת 1961, שואלים שוב בני משפחת בן עטר: מה השתנה הלילה הזה מכל הלילות? בהתרגשות רבה מכריז עמרם בן עטר: "הלילה הזה כולנו בני חורין".

סיפור מותח ומרגש, וגם סיפור אהבה, המציג את הפעילות החשאית של ארגון "המסגרת", שפעל למען פתיחת שערי מרוקו ליהודים המבקשים לעלות לארץ ישראל.

הדרך למחזה

מעצמות מרוקו (1956) ועד מבצע יכין (1961)

בשנים בהן שלטו הצרפתים במרוקו הגיעו שליחים מארץ ישראל וסייעו בארגון העלייה. אולם מאז 1956, כאשר מרוקו קיבלה את עצמאותה, ננעלו שערי היציאה ליהודים והם הצליחו לצאת ממרוקו אך ורק בחשאי. האירוע הטראומטי ביותר באותה תקופה שעורר הדים רבים בארץ ובעולם, היה אסון ספינת המעפילים 'אגוז', שטבעה בהפלגתה ה-13, כשעל סיפונה 44 יהודים.

לאחר טביעת "אגוז" הופצו בתיבות הדואר של יהודי מרוקו כ-10,000 כרוזי מחאה שנכתבו על ידי המחתרת היהודית במרוקו - "המסגרת" בשיתוף שליחי "המוסד", במבצע שכונה "בזק".

בכרוז נכתב: "תקווה עתיקת יומין מזה 2,000 שנה דוחפת את היהודים לעזוב בכל דרך אפשרית ובכל האמצעים. העומדים לרשותם, לכיוון ציון וירושלים. אבדה כל אפשרות למצוא ביטחון במרוקו העצמאית. קיימת האפשרות שארמון בית המלוכה אינו מעורב בגל

האנטי-יהודי המתפתח ברגעים אלה. אנחנו יודעים שהאנטישמיות נוגדת את עקרונות האיסלם, אבל ישנם גורמים שהחליטו בסוד לרדוף אותנו ולהעליב אותנו... הקרב למען זכויותינו וחירותנו ממשיך!" בעקבות הפצת הכרוז נאסרו רבים מחברי המחתרת, נחקרו ועונו באכזריות. בעקבות זה, עלה בעיני יהודי מרוקו ערכה של מדינת ישראל ושל שליחיה ורבים ביקשו לעלות ארצה.

מבצע יכין

מבצע "יכין" נעשה במחתרת ותחת סיכונים רבים. הוא התנהל מתוך הסכם ועצימת עין מצד המלך חסן השני וממשלתו, כשהתנאי היה שלא גוף ציוני יעסוק בהגירת היהודים, כי אם ארגון הגירה בינלאומי.

ביום כ' בכסלו תשכ"ב, 28 בנובמבר 1961, במבצע שכונה "מבצע יכין" או "עלייה ג'" שנמשך עד שנת 1964 עלו כ-80 אלף מיהודי מרוקו לארץ ישראל.

תאריכים ואירועים שכדאי לדעת

מרץ 1956

סוף השלטון הצרפתי במרוקו. מרוקו זוכה לעצמאות. היחסים עם היהודים עדיין טובים.

מאי 1958

עליית ממשלה קיצונית במרוקו, היחס ליהודים הורע.

אוקטובר 1958

מרוקו מצטרפת לליגה הערבית. בעקבות זאת החמרה ביחס ליהודים וניתוק קשרי הדואר עם ישראל.

1959

מאסר יהודים מהעיר פאס בחשד שילדיהם עלו לישראל. הפסקה של הנפקת דרכונים ליהודים והגבלה על הגירתם. הקונגרס היהודי העולמי סוגר את משרדיו במרוקו.

ינואר 1961

ועידת הליגה הערבית
בקזבלנקה, התסיסה
האנטי-ישראלית גוברת.
מתקבלות החלטות אנטי-
ישראליות.
טביעת הספינה אגוז.

1960

הלאמת חלק ממוסדות כי"ח
(כל ישראל חברים).

ספטמבר-נובמבר 1961

מבצע "ייכין" - עלייתם
של 90 אלף יהודי מרוקו
לישראל.

מבצע "בזק" - חלוקה והדבקת
כרזים כנגד השלטון.
בעקבות "בזק", מעצרים נרחבים
בכל מרוקו של מפעילי ומשתפי
המבצע.

טביעתה של "אגוז"

הספינה "אגוז", 1961

בין השנים 1956-1961 התנהל מבצע עלייה חשאי מארצות צפון אפריקה לישראל בסיוע המוסד הישראלי ומחתרת "המסגרת" שפעלה במרוקו. לצורך כך נשכרה בגיברלטר הספינה "אגוז". בכל הפלגה עלו על סיפונה קרוב ל-45 מעפילים, אשר הפליגו מרחק של כ-300 ק"מ לעבר גיברלטר, שם עלו על אנייה ישראלית שהפליגה לארץ ישראל.

לכל הפלגה נקבעה רשימת עולים, אשר לוו מבתיהם בחשאי על ידי חברי המחתרת, שהסיעו אותם למקומות המפגש בקזבלנקה ומשם יצאו בקבוצה לחוף אלחוסיימה. מאיר קנפו, יו"ר ארגון פעילי המחתרת, ההעפלה ואסירי ציון בצפון אפריקה, שהיה אז מפקד חוליית החוף, מספר: **"תוך סדר מופתי צעדו ברגל העולים בתוך ערוץ הוואדי המוביל אל החוף. הם היו נרגשים מאוד, אך שמרו כלפי חוץ על איפוק ושקט מוחלט. בשעת לילה הם עלו על סירה קטנה שהמתינה להם בחוף, באמצעותה הועברו לספינה "אגוז" המרוחקת יותר והפליגו לדרכם. בלב ים נאסר עליהם לדבר, לעשן או להדליק פנס. הם יצאו בתקווה גדולה לעבר הארץ המובטחת."**

הספינה "אגוז" הפליגה בשלום 12 פעמים ממרוקו כשעל סיפונה מעפילים יהודים. אולם בהפלגתה ה-13, בליל כ"ג בטבת תשכ"א, 10 בינואר 1961, שקעה הספינה למצולות. 44 מעפילים טבעו, יחד עם האלוטן ואיש המוסד חיים צרפתי ז"ל.

22 מעפילים שקעו עם הספינה למצולות ומקום קבורתם לא נודע, ו-22 נספים נמשו מהים והובאו לקבורה באלחוסיימה. ב-1992 הועלו עצמותיהם והובאו לקבורה בהר הרצל בירושלים.

ציור: פנינה מואטי

פרטים נוספים אודות "אגוז" ואודות המחתרת היהודית במרוקו ניתן

למצוא באתר האינטרנט המצוין של פעילי המחתרת:

<http://www.egoz.org.il>

סיפור קצר

תכנון הפלגתה האחרונה של "אגוז", נעשה בעצם ימי ביקור של נאצר בקזבלנקה ובצל הרושם המדכא של מעצר כ-500 יהודים בערי מרוקו השונות. ביום ה-10 בינואר, בשעות הבוקר המוקדמות, יצאו פעילי ה"מסגרת" לבתייהם של היהודים בסמטאות הצרות של ה"מלאח" בקזבלנקה והחלו להעביר את המועמדים להעפלה למקום ריכוז קבוע. נשים עזבו את קדירות הבישול, גברים היו בדרכם לעבודה וילדים נאספו מבית הספר.

רק גברת אחת, אסתר ליברטי לא נמצאה בביתה. היהודים ישבו כבר מכורבלים במכוניות, המנועים פועלים, אך ההוראה של אלכס היתה חד-משמעית: אין להשאיר את אסתר ליברטי בקזבלנקה.

שליחים יצאו בהולים לשוק ומצאו שם את אסתר שקועה במיקוח נוקב עם הרוכל ליד דוכן הירקות. הם רמזו לה שהגיע הרגע הגדול לו ציפתה שנים רבות. מיד השליכה את הסלים מידה ורצה איתם לעבר המכוניות.

אפילו את ביתה לא הספיקה לנעול. אסתר ליברטי נסעה אותו יום כ-800 ק"מ, עלתה על סיפון "אגוז" וטבעה יחד עם כל העולים האחרים.

משפחת עולים ממתונה להפלגה לארץ המובטחת, ינואר 1961

רחוב קלישר 48, ת.ד. 29517 תל אביב 61294
טל. 03-5106924, פקס. 03-5106928

www.porat-theater.co.il

משרד
החינוך החרבתי
והספורט

עיריית תל אביב - יפו
אגף התרבות והאמנויות • המוליקה לאמנויות

